

Posudek vedoucí bakalářské práce

Název práce: Čtení u žáků s Aspergerovým syndromem

Autorka práce: Monika Štarková

Vedoucí práce: PhDr. PaedDr. Anna Kucharská, Ph.D.

Problematika Aspergerova syndromu nebo vůbec poruch autistického spektra je jedním z řešených témat poradenské i klinické psychologie. Autorka bakalářské práce, protože dlouhodobě spolupracuje s občanským sdružením APLA, si toto téma, které je poslední dobou velmi oblíbené i na katedře psychologie, vybrala pro svou bakalářskou práci. Na rozdíl od jiných bakalářských prací se věnuje u nás velmi opomíjené otázce čtení a čtenářství, což je možné označit jako zajímavé a podnětné, a to nejen pro teorii, ale i praxi. Ještě před vlastním rozpracováním designu zde byla otázka, zda se promítají specifické znaky dětí s Aspergerovým syndromem do rozvoje i úrovně čtení, zejména ve vztahu k porozumění čtenému.

Autorka byla dále spolupracovnicí v rámci projektu GAČR, zaměřeného na porozumění čtenému, podílela se na sběru dat, kde se naučila administraci čtenářských testů. Co lze ocenit, že původní záměr řešitelky projektu, postihnout různé aspekty rizikového čtení dle jednoduchého modelu čtení (Gough a Tunmer, 1986) obohatila svým autorským přístupem. Nevycházela pouze z nově koncipovaných diagnostických testů pro potřeby projektu, nýbrž ve shodě s teorií myslí a vizualizace textových materiálů doplnila baterii o vlastní zkoušku čtení s porozuměním, ve které se vychází z vizuální podpory při čtení (komiksový příběh). Inspirací jí byla metoda F. Happé Strange stories.

Práce je zdařilá a na dobré odborné úrovni. Autorka se velmi dobře orientuje v tématu Aspergerova syndromu, ale také v problematice čtenářství. Byla schopna vyhledat relevantní zdroje a není pro ni žádnou překážkou ani práce s cizojazyčnou literaturou. Původní text vzhledem k překročenému rozsahu hodně kondenzovala, i tak je nakonec teoretická část trochu rozsáhlejší. Podařilo se jí však alespoň zhustit text do témat, která se čtenářstvím souvisejí. Je pravda, že kdyby vypustila taková témata, jako jsou psychické funkce u AS, např. inteligence, exekutivní funkce, paměť, že by to mohlo i ohrozit integritu práce, neboť vše, co ponechala, se specifickými znaky čtení u dětí s AS souvisí – tedy alespoň v míře, že se do porozumění čtenému promítají. Naopak velmi zestručnila teorii Aspergerova syndromu, která je obsahem dnes již mnohých publikací. Tak má teoretická část práce šest kapitol a z toho čtyři se čtení dotýkají (Aspergerův syndrom, specifika psychických funkcí u osob s AS, porozumění osob s AS, porozumění čtenému, porozumění čtenému osob s AS). Bez jakýchkoli pohyb lze označit, že text není jen kompilací literárních zdrojů, ale že původní zdroje autorsky posouvá k tématu, které řeší.

I když autorka práce vycházela z metod výzkumného projektu GAČR, sama si výzkum organizovala a zajišťovala. Již koncipované metody – Krmení králíků a O neposedné hvězdičce doplnila komiksovým příběhem Tom a Jerry. Design práce je kombinací kvantitativních a kvalitativních přístupů. Přestože vychází z testu zaměřeného na porozumění čtenému (doplněnými o test naslouchání a komiksovým příběhem), zpracovává je na základě několika kazuistických studií. Zajímá ji kontrast roviny explicitního a implicitního porozumění u dětí s AS i kontrast různých podnětových situací v textech (čtených, naslouchaných, uchopených skrze vizuální zpracování).

Praktická část práce zahrnuje všechny důležité aspekty. Má výchozí seznámení s tématem a zarámování cílů práce, seznamuje čtenáře se sběrem i zpracováním dat. Pracovala se šesti respondenty a alespoň krátce je charakterizuje, jednak z hlediska samotného problému, jednak z hlediska čtenářských dovedností. Všichni respondenti jsou věkem v období mladšího školního věku, přitom se nejedná o začínající čtenáře.

Analytický postup při zpracování dat je kvalitativní. I když autorka práce vychází z testů, zajímá ji nikoli přidělený počet bodů v jednotlivých otázkách, nýbrž se zaměřuje na popis a hodnocení výpovědí dětí. Postupuje podle struktury testu, analyzuje otázky zaměřené na explicitní a implicitní rovinu porozumění a hledá styčné body, ale i rozdíly mezi jednotlivými respondenty. Postupně byla korigována představa, že by v rámci primární analýzy došlo nejdříve ke zhodnocení výpovědí každého dítěte. Zvolený postup považuji za vhodnější, ale také ekonomičtější vzhledem k možnostem rozsahu práce. Navíc se skutečně zaměřuje na popis celé kontextové situace odpovědi, není pro ni podstatným to, kolik dítě získalo bodů, nýbrž se snaží popsat a pochopit mechanismy porozumění textům.

V sekundárním třídění již srovnává jednotlivé roviny porozumění, napříč použitými podnětovými situacemi (čtení, naslouchání, vizuální zpracování). Kategorizuje na základě primárních analýz, tedy ze zjištěných odpovědí dětí. Je patrné, že zde úročí i svou dobrou znalost teorií, které přinášejí předpoklady, jak je porozumění u dětí s AS determinováno. V sekundární analýze se již dostává k podstatě principů porozumění u dětí s AS. I v rámci několika případů se potvrdilo, že významným faktorem explicitního porozumění je, že si mohou děti texty přečíst (včetně komiksového příběhu). I tam je ale problém s výběrem těch správných informací. Pouze naslouchané se jevílo více problémové pro porozumění. Nebyla potvrzena schopnost dětí „překopírování“ a doslovného převyprávění. Překvapivě byly děti úspěšné v odpovědích, které se netýkaly konkrétních údajů, ale ve kterých měly prokázat jakýsi nadhled a vysuzování. Hůře však vysuzovaly slovní významy, naopak zase byly docela úspěšné v metaforách. Autorka ale správně interpretuje, že mohou již z minulosti některé příměry znát. Doplnuji, že rodiče dětí s Aspergerovým syndromem, protože je pochopení metafor a příměru docela známým fenoménem, často dělají to, že je dětem vysvětlují. A je možné, že byly do textu zařazeny právě ty nejnámější přísloví. Autorka zavádí kategorii překvapivých nálezu stran přenesených významů a metafor, souvisejících s typem podnětové situace. Další kategorie přináší zhodnocení výsledků ve vztahu ke vcítění se do hlavního hrdiny. Do pochopení motivace jeho jednání se opět promítá neschopnost vysoudit závěry a hlavní myšlenky, byť by dílčí aspekty chování hrdiny byly z jejich strany chápány.

V diskusi autorka promýšlí dosažené nálezy v plné šíři, včetně srovnání s výsledky, jak byly dosaženy v projektu GAČR. Postupuje podle jednotlivých testů, komentuje shody i rozdíly, a pro své nálezy hledá oporu v teoretických konstruktech porozumění.

Celkově hodnotím práci jako velmi zdařilou. Autorka pracovala zodpovědně, samostatně, ocenit lze také nový přístup ke sledování porozumění čtení. Nenechávala nic na poslední chvíli, na konzultace se dostavovala připravená, práce vznikala postupně a s rozmyslem. Ocenit lze, že i když v některých etapách práce „tápala“, bylo to jen přípravné období pro další, ve které se zkoumaný problém posunul dále. Je to běžný postup tvůrčí práce, který je zde evidentní. Prosím autorku, aby se pokusila postihnout v obhajobě několik doporučení pro práci s dětmi s AS, které by mohly pomoci rodičům, ale hlavně dětem přinést při práci s texty dobré výsledky.

Doporučuji práci k obhajobě.

PhDr. PaedDr. Anna Kucharská, Ph.D.

V Praze dne 27.8.2014